સત્સંગ બાલવાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

ચરણારવિંદનો મહિમા

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

બાળમિત્રો ! આજે તમને એક મજાની વાત સંભળાવું. વાત છે સાળંગપુરની. જીવા ખાચરના ઓરડાની ઓસરીમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાન ચરણ લાંબા કરીને વિરાજેલા છે. મહાનુભાવાનંદ સ્વામી ગુજરાતમાંથી ત્યાં પહોંચ્યા. દંડવત કર્યા અને મહારાજના ચરણારવિંદ લાંબા હતા તે જ્યાં સ્વામીએ ચરણ દાબવા માટે ચરણારવિંદ ઉપર હાથ મુક્યો એટલે મહારાજે ચરણારવિંદ ખેચી લીધાં. પલાંઠી વાળી લીધી. સ્વામી કહે છે, મહારાજ ! કેમ કાંઈ નારાજ થયા છો ? આ ચરણની સેવા માટે તો અમે ઘર છોડ્યું. મહારાજ ! આ ચરણારવિંદની સેવા માટે અમે જગતના ત્રાસ અને તિરસ્કાર સહન કરીએ છીએ. કોઈ ગામમાંથી અમને ગાળો દઈને બહાર કાઢે છે, કોઈ અમારી ભિક્ષામાં ધૂળ નાખે છે, કોઈ ઝોળીઓ ફાડી નાખે છે.... આ બધું અમે સહન કરીએ છીએ, શા માટે ? આ ચરણારવિંદની સેવા માટે. તો હે દયાળુ ! આજે કેમ ચરણારવિંદ પાછા ખેંચી લો છો ? હવે, ભગવાન જવાબ આપે છે.

સ્વામી ! એક વાત સાંભળો. એક યાત્રિક હતો. એક ગામથી બીજે ગામ ચાલ્યો જાય છે. યાત્રા કરતો જાય છે. થાકી ગયેલો છે. સાંજ પડી કોઈ ગામ આવ્યું. ગામમાં એક વણિકની દુકાન. રાત પડી ગઈ એટલે ગ્રાહકો આવતા બંધ થઈ ગયા. એટલે વણિકે દુકાનનો દરવાજો બંધ કર્યો. અંદરની બાજુ ઘર એમાં રહેતો હતો. આ યાત્રિકને એમ થયું આ દુકાનનો ઓટલો સારો છે, રાત્રે અહીં પડી રહીશું. ઓટલા ઉપર થોડી ધૂળ હતી. ક્યાંકથી સાવરણી લઈને ઓટલો વાળ્યો. કપડું લઈને ઝાપટવા લાગ્યો. ઓટલો વાળી, ચોખ્ખો કરી પછી એ સૂઈ ગયો. આખી રાત સૂતો રહ્યો. સવારે જાગ્યો અને સાંકળ ખવડાવી, આ વેપારી જાગ્યો, કેમ ભાઈ ! શું છે ? કેમ મારૂં બારણું ખખડાવો છો ? કેમ આટલા ગરમ થઈ ગયા છો ? આ યાત્રિક કહે છે, જલ્દી કર. મારી મજૂરી આપી દે, મોડું થાય છે. શાની મજૂરી ? કેમ, રાત્રે મેં, આ ઓટલો વાળ્યો છે એટલે મને દશ શેર (પાંચ કિલો) સોનું આપી દે મજૂરીનું. આ તારો ઓટલો વાળ્યો છે, કાંઈ ઓછું કામ નથી કર્યું. એટલે દસ શેર સોનું જોઈએ. આ વેપારી કહે છે, મેં તમને યાત્રિક જાણીને આ ઓટલે પડી રહેવા દીધા, કાંઈ વિરોધ કર્યો નહી. એ વિચારતો નથી અને સામેથી સોનું માગે છે ! વેપારીને મનમાં લાગ્યું, આને ક્યાંક મનોચિકિત્સક પાસે લઈ જવો પડશે. ઓટલો વાળે ને કદાચ મજૂરી માંગે તો બે પૈસા થાય, કાંઈ દસ શેર સોનું થોડું થાય ?

સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે, ‘‘મહાનુભાવાનંદ સ્વામી ! તમારી આ સંસાર યાત્રામાં તમને એમ લાગ્યું કે સુખ અને વિશ્રાંતિનું સ્થળ અમારો આશરો છે અને તમે સંસારના થોડા તિરસ્કાર સહન કર્યા, ઘરનો ત્યાગ કર્યો, માન-અપમાન સહન કર્યા અને હવે માંગો છો ચરણારવિંદની સેવા ! તે આ બધું અમે સહન કર્યું છે. સ્વામી ! એના બદલામાં ચરણ સેવા તો દશ શેર સોનું માગવા બરોબર છે. એ એમ કાંઈ ન મળે.

શ્રીજી મહારાજ કહે છે, ‘‘સ્વામી ! તમને ખ્યાલ હશે કે આ ચરણની સેવા માટે તો મોટા મોટા યોગીઓ, મહર્ષિઓ, તપસ્વીઓ માટીના રાફડા થઈ ગયા, મોટા મોટા સૌભરી જેવા, ચ્યવન ઋષિ જેવા એ હજારો વર્ષની તપસ્યા કરી છે. આ ચરણારવિંદના સાક્ષાત્કાર માટે આખી જીંદગી તપમાં ખપી જાય છતાં ચરણારવિંદની સેવા નથી મળતી સ્વામી ! અને તમે જરા કોઈએ બે ખોબા ધૂળ નાંખી અને કહો છો, અમે બહુ સહન કર્યું ! લાવો, ચરણારવિંદની સેવા એમ તો કાંઈ મળતી હશે !

મહાનુભાવાનંદ સ્વામી કહે છે, સારૂં મહારાજ ! જેમ તમે રાજી એમ. અમે ઓટલો વાળ્યો છે એમ અમે માનીએ છીએ એ અમારી ભૂલ. ચરણારવિંદની સેવા નહી માંગીએ. તમે રાજી રહેજો.

પછી શ્રીજી મહારાજે ચરણ લાંબા કર્યા, લ્યો દાબો, દાબો, હે મહાનુભાવાનંદ સ્વામી ! આ તો અમે તમને અધીરા બનાવવા વાત કરી. બાકી તમે તો પૂર્વના મુક્ત

છો. તમારા જેવા સંતની જે સેવા કરશે એનું કલ્યાણ થઈ જશે. તમારા જેવા સંતની સેવા જેને મળે એને એટલાં પૂર્વના પુણ્ય હશે. સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે, ‘‘જેને સંત સેવામાં રૂચિ હોય, રૂચિ એટલે પ્રેમ, શ્રધ્ધા એ સંસાર સાગર તરી જાય છે.’’

‘‘સંત સેવ્યા તેણે સર્વે સેવ્યા, સેવ્યા શ્રીહરિ ભગવન, ઋષિમુનિ સેવ્યા દેવતા, જેણે સંત કર્યા રાજી મન.’’

ભગવાન કહે છે - ‘‘જેમાં જગતનો દોષ લગીરે ન હોય એવા તમારા જેવા ભગવાનના પવિત્ર સંતની જેણે સેવા કરી એનો બેડો પાર થઈ જાય. સ્વામી ! આ ચરણારવિંદ હાજર છે.’’ પછી સ્વામીએ ભગવાનના ચરણારવિંદની સેવા કરી.

મિત્રો ! કેવી સરસ વાત છે ! જીંદગીમાં યાદ રાખીએ કે ભગવાને આપણી ઉપર અપાર કૃપા કરી છે. જેથી આપણને સહેજે સહેજે નરનારાયણદેવ, આચાર્ય મહારાજ, સંતો અને આ દિવ્ય સત્સંગની પ્રાપ્તિ થઈ છે. એના બદલામાં આપણે ભગવાન માટે કાંઈ જ કરતા નથી. ભગવાન દયાળું છે, એ આપણી પાસે બદલો માગતા નથી. પણ ભાવથી ભગવાનની ભક્તિ કરવી, ભજન કરવું, સેવા કરવી એ આપણું કર્તવ્ય છે.

●

હિંમત રાખે તેને હરિ મદદ કરે

- નારાયણ વી. જાની (ગાંધીનગર)

સંઘે શક્તિ કલોયુગે...... કળિયુગમાં સંઘમાં શક્તિ રહી છે. સંગઠન દ્વારા જે કાંઈ પણ કાર્ય કરવામાં આવે તે સફળતા અપાવે છે. સંગઠનની સફળતા માટે સંગઠનના તમામ સભ્યોનો સંપ મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. જે કોઈ પણ સમુદાય સંપ દ્વારા મક્કમતાથી કોઈ કાર્યની શરૂઆત કરે તો તેમાં ભગવાનની સહાય ભળે છે. અને સફળતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. આજની આ વાત પણ આપણને આવું જ કાંઈક શીખવશે તો ધ્યાનથી આ વાતનું વાંચન કરીએ.

જગતના બધા પ્રેમમાં માતાનો પ્રેમ શ્રેષ્ઠ છે. બાળકો ! તમને પણ તમારી માતા કેટલો બધો પ્રેમ આપે છે. તમને માતાનું વ્હાલ કેવું આનંદકારી લાગે છે. સાચી વાત છે ને ? માતા મનુષ્યમાં જ પ્રેમ વરસાવે છે તેવું નથી. પશુ, પક્ષીમાં પણ માતા પોતાના બચ્ચાં પ્રત્યે એટલી જ પ્રેમાળ હોય છે. પક્ષી કે પશુના બચ્ચાંને કોઈ જરા પકડવા જાય તો માતા તરત જ પોતાના બચ્ચાંના રક્ષણ માટે દોડાદોડ કરી મુકે છે.

પક્ષીઓને હાથ ન હોવા છતાં પણ બચ્ચાંને જન્મ આપતા પહેલા તેને રહેવા માટે સારો માળો બનાવવાની તૈયારી કરી દે છે અને જન્મ પછી પણ બચ્ચાંની ખૂબ સારી સંભાળ લે છે.

પક્ષી જગતમાં ટિટોડીનું નામ તો તમે બધાએ સાંભળ્યું જ હશે. આવું એક ટિટોડી દંપતિ દરિયાકાંઠે રહેતું હતું. તે ખૂબ સંતોષી અને આનંદી હતું. બને પરસ્પર સંપ-સદ્ભાવથી રહેતા હતા. આવા સદ્ભાવી દંપતિમાં પણ એક વાતે કાયમ ઝઘડો થતો. તે કારણ હતું - દરિયો ટિટોડીના ઈંડા તાણી જતો. જ્યારે ઈંડા મુક્યા પછી આ બંને ખોરાકની શોધમાં જતાં ત્યારે સમુદ્રની ભરતીના પાણી ઈંડાને ખેંચી જતા. આવું એકવાર નહી પણ બે-ત્રણ વાર થઈ ગયું હતું તેથી હવે માદા ટિટોડીએ તેના પતિને બીજે રહેવા માટે જતા રહેવા વિનંતી કરી પણ પતિને પોતાનું કાયમી ઘર ખૂબ વ્હાલું હોવાથી તે બીજે જવા માનતો નહી. પત્નીને ઈંડાની ચિંતા રહેતી તેથી આ બાબતે બંને વચ્ચે ઝઘડો થઈ જતો હતો. દર વખતે પરિણામ સ્વરૂપ ઈંડાને સમુદ્રના પાણી ખેંચી જતા. હવે તો આ વખતે માદા ટિટોડી ખૂબ ખીજાઈ અને કહેવા લાગી. હવે મારે દરિયાકાંઠે રહેવું નથી. આપણે બીજે જતા જ રહીએ. તો એનો પતિ કહેવા લાગ્યો. તું ડરીશ નહીં. આ વખતે સમુદ્ર આપણને હેરાન નહી કરે. જો હેરાન કરશે તો હું તેની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવીશ. પતિના આ વચનો

સાંભળી તે શાંત રહી.

આ વખતે પણ ઈંડા મુકીને બંને ખોરાકની શોધમાં ગયા પાછા આવીને જોયું તો ઈંડા અદ્રશ્ય થઈ ગયા હતા. આ દ્રશ્ય જોઈ માદા ટિટોડી તો ખૂબ ખિજાઈ. ગુસ્સામાં આવી કહેવા લાગી - ''પહેલા તમે ડંફાસો મારતા હતા કે જો સમુદ્ર ઈંડા લઈ જશે તો તેની સાથે યુધ્ધ કરી તેને હરાવીશ. તો હવે મને ઈંડા પાછા લાવી આપો. નહી તો હું સમુદ્રમાં ડુબી મરીશ.''

પતિએ પત્નીને શાંત પાડી અને સમુદ્રને વિનંતી કરવા લાગ્યો. ભાઈ સમુદ્ર ! તું તો વિશાળ હૃદયનો છે, અમને નાનકડા પક્ષીને શા માટે તું હેરાન કરે છે ? અમારા ઈંડા અમને પાછા આપી દે. પણ ઘમંડી સમુદ્ર આવા નાના પક્ષીની વિનંતી કાંઈ કાને ધરે ખરો ! તે તો કહેવા લાગ્યો કે તારાથી જે થાય તે કરી લે. હું તારા ઈંડા પાછા આપીશ નહી.

સમુદ્રની આવી અભિમાનભરી વાણી સાંભળી નર ટિટોડીને ઘણો ગુસ્સો આવ્યો. તેણે તો બીજા ટિટોડી પક્ષીઓની આખી જમાત ભેળી કરી. તેની આગળ આખી વાત રજુ કરી. સહુએ સંગઠિત થઈ સમુદ્ર સાથે લડાઈ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. બીજા બધા પક્ષીઓ પણ આ જમાતના નિર્ણય મુજબ કાર્ય કરવા સંમત થયા ને એવો ઠરાવ કર્યો કે ''આપણે સર્વ પક્ષીઓએ ભેગા મળી સમુદ્રમાં પથરા ફેંકી સમુદ્રને પુરી નાંખવો.''

પછી તો સહુ ભેગી મળી પોતપોતાની ચાંચમાં જે પથ્થર કે કાંકરી આવે તે ઉપાડી ઉપાડી સમુદ્રમાં નાંખવા લાગ્યા. પણ આવા નાના કાંકરાથી સમુદ્ર થોડો સૂકાય ! પણ પક્ષીઓ મહેનત કરવા લાગ્યા. આ પક્ષીઓને મહેનત કરતા જોઈ દયા લાવવાને બદલે સમુદ્ર તેમની મશ્કરી કરવા લાગ્યો. ''તમે બધા ભેગા થઈને મને હરાવશો ! તમારી શું તાકાત !'' પણ પક્ષીઓ હિંમત હાર્યા નહી અને પોતાનો પ્રયત્ન બમણા વેગે વધારી દીધો. પક્ષીઓની આ પ્રવૃત્તિ પુરજોશમાં ચાલતી હતી તે વખતે ભગવાન વિષ્ણુ ગરૂડ ઉપર બિરાજીને ત્યાંથી પસાર થતા હતા. તેમણે આ દ્રશ્ય જોયું. વાત જાણી તેમણે ગરૂડજીને આજ્ઞા કરી કે તમે આ પક્ષીઓને મદદ કરી ટિટોડીનું દુઃખ દૂર કરો.

ગરૂડતો પક્ષીઓના રાજા. રાજા પોતાની પ્રજાનું દુઃખ કઈ રીતે જોઈ શકે ! તેથી પ્રભુની આજ્ઞા મળતા તેઓ તૈયાર થઈ ગયા. તેમણે તો મોટા મોટા પહાડો ઉંચકીને સમુદ્રમાં નાંખવા માંડ્યા. તેથી થોડીવારમાં તો સાગર પુરાવા લાગ્યો. સાગરને આ વાતની ખબર પડી કે હવે તો ગરૂડજી પણ આ પક્ષીઓની સાથે ભળ્યા છે તેથી મારૂ આવી બન્યું સમજો. તેથી સમુદ્ર ગરૂડના શરણે આવ્યો. ગરૂડજીની માફી માંગી, ટિટોડીના ઈંડા પાછા લાવી આપ્યા. પછી ગરૂડજીએ પહાડો ને મોટા પથ્થરો નાંખવાના બંધ કર્યા.

મિત્રો ! તમને કદાચ ખ્યાલ નહી હોય પણ સમુદ્રમાં જે પહાડો ને મોટા મોટા પથ્થરો હોય છે તે આ ગરૂડજીના નાંખેલા છે. ટિટોડી તથા બીજા નાના-નાના પક્ષીઓને સંપ અને ઉત્સાહથી થાક્યા વિના કાર્ય કરતા જોયા અને ભગવાનની આજ્ઞા થઈ તો પક્ષીરાજ ગરૂડજીએ આ પક્ષીઓની સહાય કરી એ સહાયથી નાના-નાના પક્ષીઓ વિશાળ સમુદ્રને હરાવી શક્યા. હિંમત રાખીને સંપ દ્વારા સંગઠીત થઈ જો કાર્ય કરવા લાગે તો તેમાં ભગવાનની સહાય ભળે છે. અને ભગવાન સહાય કરે પછી તો તેની જીત જ હોય. તેમાં કોઈ શંકા નહીં.

બાળ મિત્રો ! તમે જો કોઈ પણ કાર્ય સંપ અને સદ્‌ભાવથી સાચી દિશામાં કરવાનું ચાલું કરશો, સાચી મહેનત કરશો તો ભગવાનની સહાય તેમાં ભળશે અને ભગવાનની સહાયથી તમે પણ સફળતાના સોપાનો સર કરી શકશો. તેથી જ કહેવત છે કે - ''હિંમતે મર્દા તો મદદે ખુદા.'' બહાદુરીથી હિંમતપૂર્વક કાર્ય કરનારને ભગવાનની સહાય પ્રાપ્ત થાય છે અને તેનો જ વિજય થાય છે. આપણા બ્રહ્માનંદ સ્વામી પણ કહે છે ''જો હોય હિંમત રે નરને ઉરમાંહી ભારી, દૃઢતા જોઈને રે તેને મદદ કરે મોરારી.''